

Lübnan'da Devrim Temelli Protestolar

“

Devletin bütün kademeleri belirli mezhepsel gruplara ayrılan Lübnan, siyasi mezhebi temsil eden aileler tarafından yönetilmektedir. Söz konusu durum, bahsedilen bu ailelere yakın; çıkarıcı ve rantçı bir kitle oluşturmuştur. Örneğin, bir genç, her ne kadar başarılı bir eğitim hayatı geçirmişse de iş bulmak için önce ait olduğu siyasi ve mezhebi liderine gitmek zorundadır.

”

Bedriye Erravi

*Siyasi Bilimler ve Uluslararası
Hukuk Araştırmacısı, Lübnan*

Modern Lübnan Devleti, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılması ve Birinci Dünya Savaşı sonrası gelişen yeni bölgesel sistemin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Söz konusu devlet, kurulduğu tarihten itibaren hiçbir zaman tam anlamıyla istikrar görmediği gibi tam egemenliğe de sahip olmamıştır. Bunun nedeni ise Lübnan'ın etnik ve mezhebi yapısı

ile siyasi liderlerinin dış güçlerden fazlasıyla etkilenebilmiş olmasıdır. Lübnan'ın modern siyasi tarihinde de durum fazla değişmemiştir. 1989 tarihli Taif Anlaşması sonrası devlet, mezhepsel ve etnik hesaplar üzerinden yeniden paylaşılmış ve böylece devlet kurumları işlemez hale gelmiştir.

Devletin bütün kademeleri belirli mezhepsel gruplara ayrılan Lübnan, siyasi mezhebi temsil eden aileler tarafından yönetilmektedir. Söz konusu durum, bahsedilen bu ailelere yakın; çıkarıcı ve rantçı bir kitle oluşturmuştur. Örneğin, bir genç, her ne kadar başarılı bir eğitim hayatı geçirmişse de iş bulmak için önce ait olduğu siyasi ve mezhebi liderine gitmek zorundadır. Bu

basit örnek, vatandaşlık ve demokrasi ilkelerinin yok olmasının yanı sıra bize protestoların nedenlerini ve yaşanan büyük yolsuzluğu anlatmaktadır. Nitekim Uluslararası Şeffaflık Örgütü, 2018 yılı raporunda kamu sektörü yolsuzluğu açısından Lübnan'a 100 üzerinden sadece 28 puan vererek durumu tespit etmiştir. Dolayısıyla, Lübnan bölgede yolsuzluğun en fazla olduğu ülke olarak konumlanmaktadır.

Lübnan ekonomisi, çözümü çok zor sorunlarla karşı karşıyadır. 2017-2018 yıllarında büyüme oranı yalnızca yüzde 1 ile yüzde 1,5 arasında seyretmiştir. Bunun en büyük nedeni ise Hizbullah'ın Suriye meselesine Suriye rejimi lehine müdahil olmasıdır.

Bu düşük büyüme oranı, borç hanesinde yaşanan büyümeye oranla önemsizdir. Çünkü, Mayıs 2018'den itibaren yıllık borçlanma büyümesi yüzde 7,5

olarak kaydedilmiştir. Dolayısıyla Lübnan'ın bu büyüme oranıyla borçlarını kapatması beklenemez. Üretim gelirleri ile borçlarını karşılayamayan Lübnan, dünyadaki en borçlu beşinci ülke konumundadır. Ayrıca, Lübnan, Şubat 2018 itibarıyla 81,5 milyar dolar olan borcunu ödemekten acizken, ülkenin borçlarının faizi giderek artmış ve zarar oranı %8,5 olmuştur. Mevcut ekonomik durum, uzun zamandır devam eden ve neredeyse kamu alanının tamamını ele geçiren yolsuzluğun bir neticesidir.

“

Lübnan'daki yolsuzluğun bir başka nedeni ise şirketlerin devletle veya diğer sektörlerle yaşadıkları anlaşmazlık durumunda başvurabilecekleri net bir yasal çerçevenin ve şeffaflığın yokluğu; yargı ve güvenlik kurumlarında rüşvet kültürünün yaygınlaşmasıdır.

”

Lübnan'da Yaşanan Yolsuzluklar ve Protestolara Giden Süreç

Lübnan'da siyasetçiler ve çocukları tarafından para karşılığında kamuya ait yapıların kiralanması, yasa dışı memur atamaları, Lübnan'a 1,8 milyar dolara mal olan ve ülkeyi karanlığa boğan enerji ve su meseleleri ve liman işletmelerine ucuz fiyatlarla el koyulması (hatta işgal edilmesi) gibi yolsuzluğa ilişkin pek çok dosya bulunmaktadır. Tüm bu yaşananlara ek olarak, devlet bütçesinden pay alan ve bakansız bir bakanlığa benzeyen

üç kurum vardır. Bunlar; Yeniden İmar Kurumu, Güney Bölgesi Kurumu ve Göçmenler Kurumu'dur. Bu kurumların her birinin başında bir mezhebin lideri vardır ve çeşitli basın kaynaklarının raporlarına göre bu liderler, devletin malını milyarlarca dolarla tabir edilecek biçimde sömürmektedirler. Söz konusu rakamlar, Lübnan gibi bir devlette resmi bir kurum için ayrılan bütçe açısından ve yaptığı işlere nazaran çok büyük rakamlar sayılır. Bu kurumların herhangi bir denetim veya kamusal muhasebe kanununa tabi olmaması, yolsuzlukların önünü açmıştır. Örneğin, uzun yıllar boyunca yol yapımı gibi tek bir projeyi hayata geçirmeye yönelik çalışmalar yürüten bu kurumlar, sonuç olarak başarısız olmakta ve yeniden çalışmalara başlamaktadır. Aynı şekilde, gümrük harçları ve vergi konusunda istikrarsız kanunların varlığı da büyük yolsuzlukları beraberinde getirmektedir. Devlete mali kaynak sağlama konusunda en çok rol oynayabilecek kurumlarda böylesine yolsuzlukların yapılması, devletin kamu borcunun ve mevcut ekonomik sorunların giderilmesini engellemektedir.

Lübnan'daki yolsuzluğun bir başka nedeni ise şirketlerin devletle veya diğer sektörlerle yaşadıkları anlaşmazlık durumunda başvurabilecekleri net bir yasal çerçevenin ve şeffaflığın yokluğu; yargı ve güvenlik kurumlarında rüşvet kültürünün yaygınlaşmasıdır. Lübnan'da yargı bile yolsuzluk ve yolsuzluk yapanlar tarafından kirletilmiştir. Örneğin, Lübnan Adalet Bakanı, rüşvet alma ve sanıklara isnat edilen suçu hafifletme amacıyla adli dosyaları tahrif etme suçundan şüphe edilen altı kalem müdürünün soruşturulmasına karar vermiştir. Benzer biçimde, Lübnan'ın en büyük uyuşturucu tüccarlarından olan kişi suç dosyasının tahrif edilerek serbest bırakılması amacı ile ölümcül hastalığa yakalandığını gösterir rapor karşılığında 600 bin dolar ödemiştir. Oysa tabi tutulduğu tıbbi tahliller, herhangi bir hastalığının olmadığını göstermiştir. Burada sorulması gereken soru şudur: Protestocuların temel eleştirisini yönelttiği geçmişteki hükümetlerin aksine, Lübnan'da gelecekteki hükümetler yolsuzlukla mücadele konusunda ciddi olacaklardır mı? Lübnan'da dört yıl boyunca devam eden çöp sorununu

halletme dosyası, dünyadaki en büyük yolsuzluk skandallarından birine işaret etmiştir. Çöp sorununun yanı sıra sağlık sisteminde de sorun ortaya çıkmış ve insanlar giriş ücretleri olmaması nedeniyle hastane kapılarında ölüm tehlikesi ile karşılaşmıştır. Bunun yanı sıra ülkede kullanım tarihi bitmiş veya çalıntı ilaçların kara borsada satıldığını iddia eden kesimler söz konusudur.

Eğitim alanında yapılan yolsuzluk ile ilgili son skandal ise milli eğitim genel müdürünün, tanıdıklarına iş bulmaları amacı ile para karşılığında sahte diploma vermesinin ortaya çıkması olmuştur. Ayrıca, okul harçlarının pahalılığı, öğretmenlerin haklarını alabilmekte zorlanması da eğitime dair karşılaşılan sorunlardan bazılarıdır. Öyle ki, üniversite hocalarının ya da atanamadıkları için sözleşmeli öğretmenlerin grev yapması Lübnan'da alışılabilir bir durumdur. Son olarak, vergi kanunu projesi kapsamında Bakanlar Kurulu'nun, whatsapp gibi ücretsiz iletişim uygulamalara 6 dolar vergi koyulması yönündeki kararı, Lübnan halkının patlama noktasını oluşturmuştur.

Ayaklanmaların İlk Kıvılcımı

2019 Şubat ayında çocuğunun okul taksitini ödeyemeyen bir babanın intihar etmesi, Lübnan vatandaşlarının 17 Ekim 2019 tarihinde yolsuzluğa karşı isyan etmesini açıklayan en temel gelişmelerden bir tanesidir. Lübnanlılar tarafından bu durum bir "devrim" olarak nitelendirilmiştir. Söz konusu ayaklanmaların destekçileri belli siyasi grupların destekçileri olsa da Lübnan

nanlıların büyük bir çoğunluğu bu ayaklanmalara katılmıştır. Diğer taraftan, bu ayaklanmaları –Hizbullah lideri Hasan Nasrallah’ın söyleminde olduğu gibi– ihanet olarak nitelendiren ve dış güçler tarafından desteklendiğini söyleyenler olmuştur. Yine de bazı Hizbullah taraftarları başta mali yolsuzluklar olmak üzere çoğu yolsuzluk dosyasının suçlusu olarak gördükleri Lübnan Merkez Bankası Müdürü Gassan Salame’ye sosyal medya üzerinden yüklenerek yolsuzluğa karşı yoğun katılım sergilemişlerdir. Oysa kamuoyundaki gençler, hükümeti koruyan Hizbullah’ın da aralarında olduğu bütün siyasi kesimi Lübnan’da yaşanan sorunlardan sorumlu tutmuşlardır. Bu yüzden sloganları “hepsi yani hepsi” olmuştur.

Ülkede hareketlilik çok hızlı şekilde yayılmış ve Lübnanlıların yarısından fazlası, Şii ikili Emel Hareketi ve Hizbullah’ın yoğun şekilde desteklediği şehirlerde sokaklara çıkmıştır. Anlaşılacağı üzere protestoların temel motivasyonunu Lübnan vatandaşlarının yaşadığı asgari geçim sorunları ve kırılan onurları oluşturmaktadır. Ayrıca; ekonomik düzenlemelerin sağlanması, mezhepçiliğin son bulması ve Dışişleri Bakanı Cibran Basil’in (cumhurbaşkanının damadı) görevden alınması da protestocuların temel hedefleri arasındaydı.

Vermiş olduğu reform ve proje vaatleri dolayısıyla mevcut Cumhurbaşkanı Mişel Avn yandaşları, bu dönemi “güçlü dönem” olarak tanımlasa da krizlerin büyümesi hükümette özellikle enerji ve su bakanlıklarına ilişkin yolsuzluk dosyalarının açılmasına neden olmuş-

tur. Bu gelişen ortamda dönemin Lübnan Başbakanı Saad Hariri, hemen istifa etmeyi tercih etmemiş ve Hizbullah’ın baskısıyla ilk önce bir reform paketi hazırlamıştır. Fakat, halk ve konuya ilişkin düşüncelerini ortaya koyan uzmanlar, bu paketi güvensiz ve fazla ütopyik olması nedeniyle reddetmiştir.

Otoritenin her açıklaması –özellikle cumhurbaşkanı açıklamaları– sonrası halkın tepkisi iyice artırmıştır. Ayaklanmaların ilk hedefi, Hariri hükümetini devirmek ve parlamentoya giden yolların kapatılarak sistemin etkisizleştirilmesine yol açmak olmuştur. Hariri hükümetinin istifasına rağmen, Lübnan’daki hakim güçler Hizbullah ve müttefikleri, Hariri yerine bir alternatif bulmaya çalışmışlar ve Hasan Diab’ı yeni hükümet kurulması konusunda desteklemişlerdir.

Başbakanlık konusunda ismi pek çok kez geçen Hariri uzmanlardan oluşan bir hükümeti desteklemiştir. Bu durumu sokağın isteklerine teslim olmak şeklinde gören Hizbullah, tamamıyla teknokrat bir hükümete ve Cibran Basil’in etkisizleştirilmesine karşı çıkmıştır. Sonrasında biri Beyrut diğeri Trablus kökenli olmak üzere iki eski siyasetçinin ismi hükümet kurmak için teklif edilmiştir. Ancak, söz konusu isimler sokakta ve sosyal medyada büyük kampanyalar gerçekleştirilmek suretiyle reddedilmiştir. 4 Aralık 2019 tarihinde iktidar tarafları, Filistin asıllı Semir el-Hatib’i “teknolojik” hükümet kurmak için düşünmüştür. Protestocular, bu ismi ve sözü edilen hükümeti onaylamamış ve sonuç olarak el-Hatib bu talebinden vazgeçmiştir.

Protestolara Yönelik Uluslararası Tepkiler

Uluslararası düzeyde düşük ilgiyle karşılanan Lübnan protestolarına ilişkin ABD Dışişleri Bakanı Mike Pompeo, bu protestoları; Lübnan’ın, İran ve Hizbullah’ın işgalinden kurtulmak istemesi şeklinde yorumlamıştır. Protestolara ilişkin Hizbullah’ın tezini savunan İran Dini Lideri Ayetullah Ali Hamaney ise, bu durumun bazı Arap ülkeleri ve ABD tarafından desteklenen bir komplo olduğunu açıklamıştır. İran lideri yine de Lübnan ve Irak’ta sokaklara dökülen halkların haklı isteklerde bulunduğunu ancak; bunların yasal yollarla halledilmesi gerektiğini dile getirmiştir.

Yaşananları yakından takip eden Fransa, gösterilerin sekizinci gününde dışişleri bakanı aracılığı ile bir açıklama yapmış ve hükümeti göstericilerin haklarına saygı duymaya ve ekonomik reformlar yapmaya davet etmiştir. Birleşmiş Milletler (BM) ise aynı şekilde ekonomik reformlar yapılmasının yanı sıra ve milislerin silahsızlaştırılmasını Lübnan’dan talep etmiştir.

Önümüzdeki vadede özellikle Lübnan para biriminin düşüşü ve ekonomik durum dikkate alındığında, gerekli çözümler geliştirilmediği takdirde gösterilerin yoğunluğunun artacağı ve barışçıl gösterilerin şiddete evrilebileceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bu süreçte protestoculara karşı olan aktörlerin, mevcut otoriteye ve güç ilişkilerine bağlı parti ve grupları harekete geçirerek Lübnan’daki protestoları engellemeye çalışacakları söylenebilir. ■